

DEREK PARFIT

Översättning: Anders Hansson

ft

DAVID

EDMONDS

INNEHÅLL

Förord till den svenska utgåvan.....	9
Författarens förord: Vad som spelar roll	15
1. Made in China.....	23
2. Förberedelser för livet	35
3. En titan på Eton.....	51
4. Historiepojken	65
5. Oxford	75
6. En amerikansk dröm.....	99
7. Soul man	115
8. Teletransporteraren.....	135
9. En transatlantisk affär.....	157
10. Parfitskandalen.....	167
11. Jobb, jobb, jobb, och Janet.....	193
12. Moralisk matematik	213
13. Fantasibilder i dimma och snö.....	231
14. Glans och ära! Befordran!	245
15. Blues och blålockor.....	257
16. Prioritetsuppfattningen.....	273
17. Derekarnia.....	291
18. Alfa Gamma Kant.....	303
19. Att bestiga berget.....	319
20. Livbåtar, tunnlar och broar.....	339
21. Äktenskap och pizza.....	351
22. Livsoduglig.....	373
23. Chansningen.....	383
Kronologi	397
Tack.....	401
Bibliografi.....	407
Arkivkällor	411
Noter	413

Till Herbert Edmonds (1930–2022)

Han var en fantastisk pappa. Han läste aldrig några av mina böcker, men han gav sig den på att alla andra han kom i kontakt med skulle göra det.

Förord till den svenska utgåvan

INOM FILOSOFIFORSKNINGEN är Derek Parfit den mest inflytelserika moralfilosofen de senaste femtio åren men samtidigt är han tämligen okänd utanför filosofivärlden och för den bredare allmänheten. Sällan är han föremål för panegyriska betraktelser på kultursidorna men av sina samtida filosofikollegor har han kallats geni och den bästa moralfilosofen sen Immanuel Kant. Trots att han själv inte engagerade sig i den offentliga debatten eller skrev populärvetenskapligt hade han en avgörande påverkan på det offentliga samtalet genom alla de personer världen över som inspirerats av hans tänkande, inklusive sociala rörelser som effektiv altruism.

I en serie artiklar med början 1971 som sedermera kulminerade i storverket *Reasons and Persons* 1984 – utgiven på svenska 2023 med titeln *Skäl och personer* – ledde Parfit moralfilosofin i en ny riktning, inte bara genom alla de banbrytande idéer och slutsatser som boken kryllar av utan även genom stilen och metoden. Med talrika exempel – tankeexperiment – undersökte han och satte press på våra vardagliga uppfattningar om moral och angränsande ämnen. Även om han inte själv använde formella metoder – till exempel ogillade han skarpt matematik – så lade han med sina klara definitioner och informella paradoxer också grunden för den metodriktning inom samtida moralfilosofi som med exakta metoder bevisar motsägelser i våra övertygelser och på så sätt visar att vi måste revidera dessa.

Den fylliga *Skäl och personer* (537 sidor) är egentligen fyra böcker samlade i en. De mest inflytelserika delarna är den om personlig identitet och, framför allt, den om vårt moraliska ansvar för framtida generationer. Angående det förra – vad gör oss till samma person över tiden? – så visar Parfit med hjälp av ett antal slående tankeexperiment att det inte finns något allmängiltigt svar på frågan om jag är samma person vid två olika tidpunkter, t.ex. som barn och som medelålders.

Det är i stället en gradfråga som handlar om kontinuitet med avseende på våra övertygelser, önsknningar och andra relevanta psykologiska faktorer och man kan på så sätt vara mer relevant relaterad till andra människor än ens tidigare och senare jag. Mina övertygelser och önsknningar kan ju vara mer lik andra nu levande människors övertygelser och önsknningar än mitt framtida jags. Detta innebär att personlig identitet i gängse mening inte är det som har moralisk och rationell betydelse. Det är en tes med långtgående konsekvenser som borde göra oss tveksamma till hela idén om ett rationellt egenintresse och påbjuder en revidering av våra självcentrerade attityder, till exempel att man har mer skäl att spara till sin egen pension än till andras pensioner. Dessutom borde vi frukta döden mindre då »vi« kan leva vidare i andra människor om vi är tillräckligt psykologiskt relaterade till dem.

Mest uppmärksammas är Parfits diskussion om hur vi ska värdera framtida liv i våra beslut, delvis för att det har direkt relevans för hur vi till exempel ska hantera klimatkrisen. Till och med Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) har tagit intryck av Parfit och hans efterföljares resultat. Det har nämligen visat sig vara överraskande svårt att finna en teori om vårt moraliska ansvar för framtida generationer som ens tillfredsställer de mest minimala rimlighetskrav. Alla de klassiska moral- och politiska filosofierna ger i detta avseende synnerligen besynnerliga resultat och föreskrifter och måste därför förkastas. Ännu ett resultat av Parfits forskning med radikala konsekvenser. Låt mig förklara detta lite närmare.

När filosofer och andra har funderat över till exempel vad som är en rättvis fördelning, till exempel av ekonomiska resurser eller av karriärmöjligheter med mera så har de vanligtvis tagit *antalet* människor för givet och frågat sig hur man bör fördela för- och nackdelar hos en redan given grupp människor. När man funderar över framtida generationer kan man inte ta gruppen för given då våra handlingar inte bara påverkar framtida människors livsvillkor utan också *antalet* människor och *vilka* människor som kommer att leva i framtiden.

Det är inte särskilt kontroversiellt att hävda att den nuvarande generationen förbrukar resurser på framtida generationers bekostnad.

Detta skulle kunna leda till en framtid där människors liv är knappt värda att leva: livet är korta och umbärandena uppvägs nätt och jämnt av tillvarons mer ljusa stunder. Antag att vi kan undvika denna utveckling utan någon större kostnad för oss själva – den nuvarande generationen – och i stället skapa en framtid med lika många människor men där alla lever mycket goda långa liv, sådana liv som de mest lyckligt lottade av oss lever idag.

Det förefaller självklart att framtiden med hög livskvalitet är att föredra, det är den vi bör realisera. Flera av de klassiska moral- och politiska filosofierna ger dock inte alls detta resultat. Ta till exempel en populär form av liberalism som förespråkats av den engelske 1800-talsfilosofen John Stuart Mill: Gör vad du vill så länge du inte skadar någon annan. Anta nu att vi faktiskt fortsatte slösa med resurserna så att en framtid med liv knappt värda att leva blev fallet. Har vi gjort fel enligt Mills liberalism, det vill säga har vi skadat någon? Detta förutsätter att vi har gjort det sämre för någon person. Problemet är dock att huruvida vi väljer att spara eller att slösa avgör vilka människor som kommer att existera i framtiden. Olika människor kommer att existera då historien kommer att ta helt olika förlopp beroende på vad vi väljer att göra, olika människor kommer att träffas och bilda familjer. Efter ett par generationer kommer helt olika människor att finnas beroende på om vi väljer att slösa eller att spara. Så frågan vi måste ställa är om man kan skada någon genom att skapa dem till ett liv värt att leva? Kan det vara sämre att leva ett liv värt att leva än att inte leva alls? Då detta förefaller helt orimligt så innebär det att ingen skadas i Mills mening om vi väljer slösa-alternativet och då följer det från Mills liberalism att det står oss fritt att fortsätta slösa med resurserna på bekostnad av framtida människors individuella välmåga så länge dessa åtminstone får liv värda att leva. Det är till och med så att det räcker med att någon av oss skulle lida en liten skada i spara-alternativet för att vi ska ha en moralisk *plikt* att fortsätta slösa på framtida generationers bekostnad. Detta absurda resultat är ett starkt skäl att förkasta Mills liberalism i dessa frågor.

Den klassiska utilitarismen som ofta figurerar som ett mer eller mindre underförstått antagande i ekonomiskt och politiskt tänkande

verkar klara sig bättre. Enligt utilitarismen bör vi se till att maximera den sammanlagda välmågan – hur bra folk har det – i världen. Då den sammanlagda välmågan blir klart högre om vi väljer att spara snarare än slösa så bör vi välja det alternativet enligt utilitarismen. Men utilitarismen stöter på ett annat problem. Den sammanlagda välfärden kan ökas på två sätt när populationsstorleken inte längre är given: genom att göra det bättre för ett bestämt antal personer (som i vårt exempel ovan) eller genom att öka antalet personer med liv värda att leva (många bäckar små bildar tillsammans en stor å...). Det följer från utilitarismen att en framtid med en enorm population där alla liv är knappt värda att leva kan vara den bästa. Men att vi har en moralisk plikt att kraftigt öka jordens befolkning på bekostnad av framtida människors individuella välmåga förefaller motbjudande och är ett starkt skäl att förkasta utilitarismen.

Genom åren har filosofer, ekonomer och statsvetare brottats med Parfits resultat och det har föreslagits ett stort antal olika teorier som undviker de klassiska teoriernas orimliga resultat. Problemet är dock att de teorier som undviker just de resultaten har andra egendomliga följder som är minst lika otillfredsställande. Detta vet vi med säkerhet genom ett antal så kallade omöjlighetsteorem som är en utveckling av de informella paradoxer som Parfit redan framställde i sin bok. Bevisen för dessa teorem visar att det inte finns någon teori som uppfyller ett antal mycket övertygande adekvansvillkor, det vill säga villkor som alla verkar vara överens om att en rimlig moral måste uppfylla. Exempel på sådana villkor, som närmast har karaktären av uppenbara plattityder, är att en framtid är bättre än en annan om alla har det bättre i den förra jämfört med den senare och antalet människor är detsamma, eller att det är bättre att skapa lyckliga snarare än olyckliga människor.

Forskningen om hur Parfit och hans efterföljares resultat ska tolkas och om vilka slutsatser vi ska dra av dem pågår ännu. Parfits besvärliga resultat angående våra plikter mot framtida generationer pekar på att vi måste tänka på ett radikalt nytt sätt och försöka bryta oss loss från invanda och till synes rimliga sätt att tänka om rätt och moral.

Parfit publicerade bara en till bok, *On What Matters*, 2011–2017 (sista volymen postumt) men det är en mastodont på hela 1 900 sidor i tre volymer. En tour de force genom centrala moralfilosofiska frågor som till exempel fri vilja och ansvar, jämlikhet och vikten av samtycke. Dessutom är den en grundlig och kritisk granskning av de systematiska moralsystemen: Kants etik, kontraktualismen och konsekvensetiken – med andra ord ett verk som är omöjligt att sammanfatta på några rader. Ett av de mest uppseendeväckande resultaten i boken är att de rimligaste versionerna av dessa tre moralsystem tenderar att ge samma föreskrifter. Den har ännu inte fått samma genomslag som *Skäl och personer* men lär sysselsätta forskare långt in i framtiden.

Dave Edmonds utmärkta biografi väver samman pedagogiska förklaringar av Parfits centrala filosofiska idéer med en fängslande odysse över hans livsbana och intellektuella utveckling. I en samtid som präglas av ytlighet, självcentrering och kortsiktighet är det fascinerande att läsa om en person som blev så övertygad om vikten att tänka rätt i grundläggande moral- och politisk-filosofiska frågor att han till slut åsidosatte nästan allt övrigt i livet och på ett ofta excentriskt sätt effektiviserade sitt liv för att kunna ägna sig maximalt åt att tänka och skriva. Parfits tilltagande excentriskhet har lett till många anekdoter om honom, flera av dem återberättade i Edmonds biografi. Låt mig avsluta genom att berätta en som rör hans försök att effektivisera sitt liv och som jag själv upplevde när jag bodde i hans hus i Oxford. När han behövde en kopp kaffe så ville han inte slösa minuter på att värma vatten så han la bara pulverkaffe i en kopp och fyllde på med varmt vatten direkt från kranen... Å andra sidan var han enormt generös med att lägga tid på att diskutera och kommentera andras arbeten, inte minst med yngre forskare, något jag själv fått erfara med flera långa kommentarer på varje sida i ett manuskript på över 400 sidor. Så där trumfadede kanske hans hjärta över plikten och effektivitetsivern.

Made in China

HELA SITT LIV hade Parfit en missionärs entusiasm. En iver att lösa de filosofiska problem som spelar roll och sedan övertala människor om att han har rätt.

Inte nog med att båda Dereks föräldrar var missionärer; märkligt nog var även alla fyra mor- och farföräldrar det. Han växte upp i ett hushåll som hade gjort sig av med sin tro men behållit sitt missionärsaktiga sinnelag. Detta gick djupt och kretsade kring en fundamental önskan; önskan att göra gott och att hjälpa andra.

*

En familjeteori är att man på fädernet i Parfits släktträd härstammade från franska immigranter – möjligen från inströmningen av protestantiska hugenotter på flykt undan förföljelserna i Frankrike under sextonhundratalet, men troligare är att det kan spåras tillbaka till tusentalet och normandernas erövring. Hänvisningar till Parfits, och varianter på namnet (Parfitt, Parfytt, Parfait), kan spåras hundratals år bakåt.

Uppgifterna om Parfits släkt blir säkrare under artonhundratalet. Joseph Parfit föddes 1870 och växte upp på Cheshire Street, i Poplar, en fattig del av östra London. Josephs far hade varit silkesvävare innan han blev brevbärare, och de bodde i en typisk vävarstuga. 1894, efter att ha blivit diakon och prästvigd av Church Mission Society, satte Joseph segel mot Mellanöstern, med avsikt att ägna sitt liv åt att lära ut Bibelns ord bortom de brittiska stränderna. Han bodde på olika ställen – Bombay, Bagdad, Jerusalem, Beirut – och skrev åtminstone ett halvt dussin böcker, med titlar som *The Wondrous Cities of Petra and*

Palmyra, Among the Druzes of Lebanon and Bashan, och *The Romance of the Baghdad Railway*. Han gifte sig med sin första hustru i Bagdad 1897, men inom ett år var hon död – hon dog av influensa en tryckande het natt. Church Mission Society kan ha skickat Norah Stephens till Bagdad med avsikten att hon skulle bli Josephs andra hustru. De gifte sig 1902 och under kommande decennium födde Norah sex barn; Norman, det näst äldsta, föddes 1904.

Under ett dussin år levde familjen Parfit i Libanon, där Joseph var präst i St Georges kyrka i Beirut. Här tillbringade Norman en stor del av sin barndom. Under de varma somrarna brukade familjen fly staden och ta sin tillflykt till en by i bergen där Joseph undervisade i Engelska. Joseph och Norman hade en problematisk relation, liksom Norman skulle ha med Derek. Norman kissade i sängen, varpå hans far slog honom.

När de återvände från Mellanöstern, efter första världskrigets utbrott, bosatte sig familjen Parfit i Gloucester. Norman blev pacifist efter att många av de äldre pojkarna i hans skola åkte för att slåss i skyttegravarna och aldrig kom tillbaka; han äcklades även av att lära sig att sticka bajonetter i »tyska« dockor.

Han fick en plats på Brasenose College, Oxford, där han blev mästare i simning och tog en examen i fysiologi och fick ett betyg som var så uselt (fourth class) att det ansågs vara något av en bedrift i sig. Därefter praktiserade han som läkare på King's College Hospital i London. Från 1931 till 1933 arbetade han på Royal Free Hospital i norra London, och det var där han mötte sin blivande hustru, Jessie.

Jessie Browne hade en bakgrund som liknade Normans vad gäller det exotiska. År 1896, snart fyllda fyrtio, övergav hennes strama far, Dr Arthur Herbert Browne, en lukrativ läkarpraktik i Liverpool för att bli missionär, först i Peshawar och sedan Amritsar, Indien. »Oavsett vilka frestelser som lockar oss att hålla oss hemma«, sa han, »så är behoven och plikterna utomlands desamma. Jag skulle föredra att stanna hemma, men plikten för mig bort.«¹ Dr Browne hade tjockt vitt hår, kusligt likt det som hans filosofiska barnbarn många årtionden senare skulle ha. Han påbörjade ett upplyst försök i vilket kristna och muslimer förde öppna diskussioner. Hans bakgrund inom medicinen visade

sig användbar under den hemiska svälten vid sekelskiftet som framför allt var ödeläggande för stamfolket Bhil. Hans tjänster efterfrågades på nytt efter jordbävningen 1905 i Kangra Valley i Punjab, som dödade omkring tvåhundra tusen människor. Den värsta delen, skrev han i ett brev hem, var att identifiera och begrava kvarlevorna.

Ödet önskade det så att Arthur Browne fick lida samma tragedi som Joseph Parfit: hans första hustru dog innan de hann påbörja en familj. Likt Joseph gifte han om sig (1909), denna gång med en sjuksyster, Ellen. Jessie föddes 1910. Dr och Mrs Browne hade sitt evangeliska arbete klart för sig: de skulle sprida det kristna budskapet till ett visst område i Punjab som omfattade omkring sjuhundra byar och trehundra tusen människor. Men det fanns isolerade samhällen med kristna som hade kommit någon annanstans ifrån och som hade bosatt sig i Brownes distrikt. Ellen tänkte att »om de inte återfinns kommer de med all sannolikhet snart att falla tillbaka till hedendom«. ² Jessie hade låga tankar om sin mor och skrev senare att »hennes omsorg om indierna bestod främst i att de var hedniska patienter med kroppar att bota och själar att föra till Herren«. ³ Även om de var väldigt isolerade fick Jessie en gång ett brev adresserat endast till hennes namn och »Indien«.

Arthur Browne dog i augusti 1913 av en kombination av blodförgiftning och diarré. En dödsruna beskrev hans stora hjärta som »fullt av kärlek [...] men likt alla passionerade älskare var han kapabel till våldsam ilska, och sättet hans näsborrar skälvde när orättvisor eller bristande plikter kom på tal skvallrade om att han hade en del av åskans söner i sig.« ⁴ Jessie var bara tre år. Hon och Ellen återvände till Storbritannien men när kriget bröt ut och när Ellen anslöt till armén som sjukvårdare inackorderades Jessie hos en farbror och faster i Kettering, Northamptonshire.

Efter att ha skickats på olika religiösa läger på sina ledigheter blev Jessie väldigt from. När hon efter första världskriget flyttade ihop med sin mor igen sa hon att hon inte såg någon poäng med att studera till slutproven eftersom »Kristi återkomst var så nära förestående.« ⁵ Trots detta växte hon upp och blev en första klassens student och, i likhet med Norman, studerade hon medicin (vid den tiden mycket ovanligt för en kvinna) – först, från 1928, vid London School of Medicine for

Women, och sedan vid Royal Free Hospital. Trots att hon knappt kände sin far hade hon inspirerats av hans karriär.

Som en del i utbildningen blev hon utsänd för att under en kort period arbeta på enheten för olycksfall (akuten) – där Norman var chef. Faktum var att han höll utkik efter henne då Jessie ett par månader innan hade besökt ett religiöst läger på Isle of Wight där hon hade träffat Normas bror Eric, som i sin tur rapporterade till Norman att hon var »en trevlig figur«. ⁶

De förlovade sig snart, men eftersom Norman var några år äldre och redan hade färdigställt sina studier i London, reste han ensam till Indien för att studera tropiska sjukdomar och tog en examen från universitetet i Calcutta. Han var tillbaka 1934, året då Jessie vann London Universitys guldmedalj som toppstudent – en tidigare vinnare var Alexander Fleming – med utmärkelser inom kirurgi och patologi. Allt som allt tog hon hem tolv priser under sin studietid och titlarna lästes upp under den årliga prisceremonin. *Daily Mirror* ansåg till och med att det var påkallat att trycka en artikel om tjugotreåriga Jessie, och lyckades identifiera den riktiga storyn: inte en students svindlande akademiska bedrifter, utan kärlek. Med rubriken »En tjejdoktors romans« öppnade artikeln med Jessies klasskamraters applåder som »ringde i hennes öron [...]. Men när hon gick tillbaka till sin plats, en smal siluett i huvudbonad och kappa [...] sökte hennes blick endast den hos en lång, solbränd ung man som satt i publiken. De log i ömsesidigt samförstånd.« ⁷

En stolt Dr Norman Parfit hade en progressiv inställning: »Vårt äktenskap kommer inte tillåtas att hindra hennes karriär.« ⁸ Och Jessie fortsatte sina studier och blev behörig läkare i hygien vid London School of Hygiene and Tropical Medicine, medan Norman tog examen i folkhälsa från samma institution.

Vid något tillfälle anslöt Norman och Jessie till Oxfordgruppen, en kristen evangelisk rörelse som grundades på 1920-talet av en amerikansk lutheransk präst, Frank Buchman, som hade starka band till Kina. Rörelsen ansåg att de främsta mänskliga svagheter, rädsla och egoism, endast kunde övervinnas genom att överlämna sitt liv till Gud och genom att förmedla hans budskap till andra. Även om människor

inte kunde förväntas uppnå rörelsens fyra högsta mål – absolut ärlighet, absolut renhet, absolut osjälviskhet och absolut kärlek – skulle de vägledas av dem. En del av gruppens praktik innebar att individer diskuterade sina personliga liv och beslut, att erkänna sina synder, och att förklara stegen de tog för att förändra sitt beteende. (Det är inte något sammanträffande att grundarna av Anonyma Alkoholister hade varit medlemmar av Oxfordgruppen.)

Innan Norman och Jessie gifte sig vände de sig till Church Missionssällskapet med en önskan att få arbeta utomlands som missionärer. Sällskapet gick med på det (sent 1934) och skickade dem till Kina, men rekommenderade att de inte skulle skaffa barn under de första två åren hemifrån, så att de därmed får tid att slå sig till ro och lära sig språket. Detta innebar, förstås, att de skulle behöva avstå från sex eller använda preventivmedel. De var inte katoliker, men Ellen blev så upprörd av kravet och att hennes dotter gick med på det att hon vägrade att gå på deras bröllop.

Detta ägde rum i North Oxford den 29 juli 1935. Högst upp på bröllopstårtan fanns Oxford universitets motto, medan det på bottenlagret fanns silverkedjor med kinesiska kartor – landet som det nygifta paret några månader senare satte av mot. De anlände, via Kanada och Japan, under senare delen av 1935, och hade i sin packning den övre delen av tårtan (som till slut blev uppäten på deras första bröllopsdag). Deras bas skulle vara Chengdu, huvudstaden i Sichuan i sydvästra Kina, i väst känt för sina jättepandor. Parets första intryck återfinns i ett långt brev från januari 1936: »Vi tycker att det här är en underbar plats [...] och det är ett underbart privilegium att ha blivit hitsända av Gud.«⁹

De skulle snart börja sina lärarjobb på West China Union University, som drevs av kristna missionärer; det vackra campuset låg utanför de medeltida murarna. Men först styrde de mot ett avlägset samhälle i Mount Omei, ett heligt buddhistiskt berg sydväst om Chengdu, delvis för att omge sig med sichuanesiska, en mandarindialekt. (Jessie lärde sig språket snabbt, men Norman kunde inte, till sin stora frustration.)

Norman påbörjade resan till bergen först, för att förbereda deras bungalow, och Jessie följde efter med flera andra i mitten av juni

1936. Resan involverade en hemsk episod på en båtresa till området. Farkosten bordades av fem eller sex banditer som slet upp lådor och väskor och stal pengar och tog Jessies klocka, bläckpenna, tändstickor, myggnät, och ringar. Efteråt kunde Jessie se den komiska delen av det. I en redogörelse som skickades hem till Church Mission-sällskapet beskrev hon hur en bandit hade en revolver i ena handen och en dams lilla puderdosa i den andra, och några stulna damunderkläder instoppade i sitt skärp.

På något sätt vidarebefordrades denna berättelse till Derek, men i förvrängd form. Han skulle komma att hävda att även om piraterna stal Jessies pengar så lät de henne behålla antingen sin bröllopsring eller sin förlovningsring. Och som vi ska se tog han till detta exempel för att illustrera det svåra i att tolka maximerna hos den tyska sjuttonhundratalsfilosofen Immanuel Kant.

1937 började Jessie och Norman undervisa på institutionen för folkhälsa på West China Union University – i ämnen som personlig hygien, näringslära, träning, och hur man garanterar säkert dricksvatten. De höll sig till inga-barn-på-två-år-överenskommelsen, men 1939 kom Theodora, och den 11 december 1942 kom Derek Antony Parfit till världen. »Jag föddes vid den lägsta punkten i människans historia«, sa han vid ett tillfälle.¹⁰

Han skulle alltid avsky det namn han fått och avundades sin systems klassiska namn. Senare i livet var hans namn i sin Skypeprofil Theodoricus, eftersom han lekfullt låtsades att han hade en fiktiv romersk förfader vid namn Theodoricus Perfectus.

Vid nio månaders ålder var Derek nära att dö. Han hade blivit sjuk och skrek oupphörligt. De lokala läkarna stod handfallna, men Jessie ställde den korrekta diagnosen intussusception som innebär att tarmarna viker in sig i sig själva som ett teleskop och orsakar enorma magsmärter. Hon gav läkarna order om att ge ett vattenlavemang som omgående löste problemet.